

2. *Бердичевский А. П.* Модели обучения русскому языку в XXI веке. Русистика без границы. Т. 2. Кн. 2. 2018. С. 49–54.
3. *Лесневска Д. С.* Русский язык делового общения в болгарской русистике. Язык. Право. Общество: сб. ст. V Междунар. науч.-практ. конф. (Пенза, 22–25 мая 2018 г.). Пенза: Изд-во ПГУ, 2018. С. 263–265.
4. *Лесневска Д., Лесневский Я.* Прагмалингвистични особености на епистолярния дискурс (върху материал от българската и руската търговска кореспонденция): сб. 75 години съюз на учените в България – в полза на науката и образованието. Нац. науч. конф. София: СУБ, 2019. С. 31–36.
5. *Павленко А.* Русский язык как лингва франка в зарубежной сфере обслуживания. Мир русского слова. 2016. № 1. С. 23–32.

О. І. Леута
Київ, Україна

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ МОДЕЛЮВАННЯ СИНТАКСИЧНОЇ СИСТЕМИ МОВИ

Безперечно, що одним із найважливіших питань граматики є розв'язання проблеми створення загальновізної системи синтаксичних одиниць мови. Фундаментальність цієї проблематики зумовлена безмежністю та різноманітністю синтаксичної системи, межі якої мовознавча наука досі не може визначити. За дослідженнями С. Пінкера, кількість речень в англійській мові з набором одиниць до 20 слів може складати 10^{20} (тобто сто мільйонів трильйонів) [3, с. 73].

Грамматична система мови – яскравий приклад дискретної системи, у якій обмежений репертуар дискретних елементів, різноманітно комбінуючись, утворює необмежену кількість складніших одиниць.

Значна частина граматистів вважає, що синтаксис – не лише набір правил, але й репертуар одиниць, структурних схем, моделей, які мають свій план вираження і своє значення (А. Грищенко, Й. Андерш, F. Daneš, Н. Шведова, О. Селіверстова та ін.). Особливий спосіб опосередкованого пізнання як виявлених, так і невиявлених об'єктів представлений моделюванням – одним із видів апроксимації, тобто наближеного вираження певних величин через інші, простіші величини. До моделювання найчастіше звертаються у тих випадках, коли об'єкт дослідження не піддається безпосередньому вивченню, опису чи відтворенню або через його складність, або тому, що певні його показники існують лише у прихованому вигляді. У таких

випадках замість самого об'єкта вивчають його модель, тобто спрощений образ цього об'єкта, якусь побудову, що імітує й у певному відношенні заміняє об'єкт. Незважаючи на важливість у синтаксичній теорії, термін “модель речення” на сьогодні не має однозначного розуміння. Модель є своєрідним зразком організації речення, певним результатом уособлення різноманітних сторін структурної й семантичної його будови, тому поняття “модель речення” наближене до таких понять, як “структурна схема” та “формула речення”.

Ідею опису речення як його можливої схематичної формули уперше запропонував і обгрунтував В. Матезіус, пізніше її плідно розвивали Ф. Данеш, М. Докуліл, О. Кржижкова, П. Адамець, Р. Мразек, Й. Андерш та ін.

З концепцією чеських і словацьких дослідників зближена позиція більшості українських та російських лінгвістів (І. Вихованця, К. Городенської, А. Грищенка, В. Белошапкової, Н. Шведової, С. Ширяєва та ін.).

В українському мовознавстві підгрунтя вчення про модель речення заклав О. Потєбня, який у своїх дослідженнях зосередив увагу на таких основоположних питаннях граматики, як нетотожність граматичного речення з логічним судженням, вербоцентричний характер речення, обов'язковість граматичної форми як передумови формування речення, а також важливість позиції одиниці у реченні.

Під структурною схемою більшість дослідників розуміють абстрактний зразок, за яким може бути побудоване речення як граматично достатня предикативна одиниця, у якій отримують своє належне вираження категорії модальності і часу. Об'єктивні форми репрезентації структурних схем простого речення називають регулярними реалізаціями.

Проблема виділення моделі дієслівного речення пов'язана передусім з поняттям мінімального структурного типу (структурного мінімуму), який є її безпосереднім вираженням. Питання про необхідний мінімум структурної моделі на сьогодні не має однозначного вирішення у східнослов'янському мовознавстві, бо нерозв'язаним є питання про те, які компоненти слід включати до структурної моделі речення. Непереконливими є як спроби ототожнення конститuentів моделі з головними членами речення, що зумовлює обмеження кількісного складу моделі двоскладного речення предикативним мінімумом, так і протилежна тенденція неправомірного розширення переліку необхідних членів моделі з огляду на критерії значеннєвої завершеності чи їхньої значущості в комунікативному процесі. У першому випадку двокомпонентні моделі не лише стають недостатніми для створення типології реальної синтаксичної системи, але й спричиняють моделювання аграматичних

структур. За другого підходу склад конститuentів доволі часто не виправдано розширено за рахунок уведення структурно необов'язкових, хоча й суттєвих у комунікативно-значеннєвому аспекті членів речення. Для вирішення цієї проблеми принцип мінімальності слід замінити принципом оптимальності предикативної структури, враховуючи конкретну комунікативну настанову кожного акту мовлення.

Формування структури речення розпочинається з вибору головного семантичного компонента – предиката, який, відповідно до своєї семантичної валентності, визначає набір позицій для семантичних партнерів. Ці семантичні наповнювачі мовознавці позначають різними термінами: актанти і сирконстанти, імена предикатних предметів, іменні компоненти, комплєменти, глибинні відмінки, аргументи, субстанційні синтаксеми.

Прагнучи подати найабстрактніше рівень структури речення, оперувати формою слова як граматичною категорією окремо від її лексичного наповнення, представники формально-граматичного методу винайшли спосіб запису синтаксичних форм за допомогою символічних позначень їхньої належності до класів частин мови і морфологічних форм, властивих цьому класу.

Ідея абстрактних синтаксичних зразків є, без сумніву, продуктивною. Вона вивела синтаксичну науку на новий рівень, бо одиницею синтаксису постає не конкретне речення, а абстрактна схема, що дає можливість удосконалювати розуміння мови як системи систем, проте загрожує надмірною схематизацією.

Хоч терміни “формула речення”, “структурна схема” і “модель речення” часто вживають як синоніми, практика доводить, що поняття “формула речення”, “структурна схема” загалом орієнтовані на формальну організацію речення. У цьому аспекті часто інтерпретують і термін “модель”, але моделі поділяють на структурні, структурно-семантичні, семантичні.

Структурну схему речення визначають як абстрагований зразок речення, до складу якого входить мінімум компонентів, необхідних для його побудови, бо синтаксичні одиниці потрібно аналізувати як типові, абстраговані від мовленнєвих репрезентацій зразки, моделі, за якими утворюються конкретні синтаксичні одиниці. У сфері мовлення реалізуються мовні зразки, з одного боку, і породжуються нові синтаксичні явища, які можуть закріпитися синтаксичною системою, з іншого боку. Проектований структурною схемою речення рівень абстракції фіксує розмаїття граматичного ладу речення, а стабільність ознак структурних схем дає можливість представити ці схеми у вигляді вичерпного списку. Нижчий рівень абстракції і більші пояснювальні можливості структурних схем порівняно з підметово-

присудковою моделлю опису речення зумовлені тим, що їх виділення здійснено на інших засадах і за більшою кількістю ознак. Серед параметрів виділення структурних схем значна частина таких, що проливають світло на природу організації дієслівних речень.

Єдиним науково достовірним шляхом у виділенні структурних схем є обов'язкове врахування усіх рівнів та аспектів речення, бо у виділенні типів структурних схем речення необхідно зважати не лише на формальні зовнішні ознаки речення, а й на його семантичний рівень, оскільки в реченні як одиниці когнітивній і комунікативній тісно переплітаються різні плани: формально-граматичний, денотативний, сигніфікативний, семантико-синтаксичний, комунікативний.

Література:

1. *Андерш Й. Ф.* Типологія простих дієслівних речень у чеській мові в зіставленні з українською. К.: Наук. думка, 1987. 191 с.
2. *Вихованець І. Р.* Граматика української мови. Синтаксис. К.: Либідь, 1993. 368 с.
3. *Пинкер С.* Язык как инстинкт. Пер. с англ. Общ. ред. В. Д. Мазо. Изд. 2-е, испр. М.: Кн. дом "Либроком", 2009. 456 с.

**Г. О. Лещенко,
М. М. Жовнір**
Полтава, Україна

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ СТОМАТОЛОГА (АКЦЕНТУАЦІЙНИЙ АСПЕКТ)

Проблема медичної комунікації досі гостро актуальна, адже сучасна наукова парадигма сприяє смисловій еволюції форми писемної наукової продукції й усного її еквівалента. У цьому контексті міркування про необхідність посилення уваги до оформлення наукового мовлення й форми презентації фахової інформації не викликають щонайменших сумнівів і заперечень. Об'єктом нашого дослідження стало наукове фахове мовлення стоматолога.

Цілком логічно й те, що будь-яке ігнорування загальноприйнятих норм і канонів створення наукового мовлення зумовлює поширення лінгвальних огріхів і призводить до появи "негативного мовного матеріалу", тобто функціонування